

CHARLES SANDERS PEIRCE'Ü ANLAYAN ADAM: ÖMER SEYFETTİN -I-

M. Akif Duman

- Bizzat Charles Sanders Peirce'ün (1839- 1914) kendi teorik izahatının gitgide karmaşık bir hâl alan yapısından haberdar olup da bunu mahir bir hikâyecinin kalemi ile pratiğe tatbik en doğrusu olacak diye düşünmesi, bu amaçla *Genç Kalemler* dergisinin sayfalarını karıştırırken (hay Allah “Hüsün ve Şiir” adı ile birkaç sayı daha çıksa idi bari dedikten hemen sonra) Ömer Seyfettin'in (1884-1920) bir hikâyesine rastlaması, kelimelerle bir sihirbaz gibi oynayan bu genç adam ile iletişime geçip maksadımı izah etmeliyim demesi ve “Ömer yorulmasın ben giderim, hem de bir Gönen havası alırım.” diyerek yola çıkması şüphesiz ihtimal dairesinde değildir fakat bir şekilde semiotiğin izahı için tahkiyeli üslup kullanılacak olsa idi Türkçe imkânları dâhilinde müracaat edilecek en muhkem adreslerden birinin Ömer Seyfettin olması kaçınılmazdır. Dolayısı ile (ve aklın yolu bir olduğu için) Ömer Seyfettin'i, Peirce'ün yapmak istediğini çoktan anlamış ve bunu Türkçenin mükemmelliği ile birleştirmeye muvaffak olmuş bir hikâyeci olarak görmek mümkündür.¹

Yüksek Ökçeler ve Hatice Hanım'ın Yüksek Ökçeleri

Öncelikle hikâyenin tertibine bakmak faydalı olacaktır. Bu manada Ömer Seyfettin'in tatbikatında mahir olduğu üzere karakterler ön plana çıkar. Ana karakter Hatice Hanım, sadece belirgin

1 Ömer Seyfettin'in tüm hikâyelerini muhtevi böylesi bir analiz şüphesiz işaret teorisinin anlaşılması adına çok faydalı olacaktır fakat sair araştırmalarımız ile teminine çalıştığımız üzere evvela semiotiğin teorik zeminini sağlamlaştırmak iktiza eder. Daha sembol-simge ayrımı yapamıyor iken semiotiği de “gösterge bilimi” olarak adlandırırken (daha vahimi, bunu sorunsuzca kabul etmiş iken) tatbikatın bir süre beklemesi faydalı olacaktır.

özellikleri ile zikredilse de ziyadesi ile canlı ve diğer tiplerle etkileşiminde tutarlı bir hüviyete sahiptir. Hatice Hanım, evlilikten nefret eder: “Hatice Hanım pek genç dul kalmış, zengin bir hanımcağızdı. On üç yaşında iken altmış yaşında bir kocaya vardığı için ‘izdivaç’ denen şeyden nefret etmişti.” Bu minvalde namusu ile ilgili hassasiyetlerinin yanında temizlik hususunda da dikkatlidir: “Başlıca merakı, temizlik ve namusluluktur.” Bunlara bir de yüksek ökçe ilave edilir ki bu sembol, hikâyenin temel elementidir: “Hatice Hanım’ın temizlik, namus merakından başka bir de yüksek ökçe merakı vardı. Güzeldi, tombuldu, cıvıl cıvıl bir şeydi fakat boyu çok kısa olduğu için evin içinde de bir karışa yakın ökçeli iskarpinler giyerdi.”

Şu hâlde yani eldeki veriler ile kafamızda (ki isim de bu istikameti destekler niteliktedir) ortalama bir *tip* hasıl olacaktır. Kullanılan “hanımcağız” ifadesi ile mağduriyeti desteklenen kadın; Göztepe’deki köşkünde hizmetçi Eleni, evlatlığı Gülter ve aşçı Mehmet ile yaşamaktadır. Kırılma noktasında, yüksek ökçelerden dolayı rahatsızlanır ve çıkarır ayakkabılarını. “Rahat, yünden, yumuşak bir terlik” giyince de ev ahalişi gelişini gidişini duymaz ve herkesin gerçek yüzü aşikâr olur. O hâlde (ki başlık da böyle) metni “yüksek ökçeler”e kadar geri çekmek mümkündür. O vakit karşımıza basit bir kurgu içinde çok sağlam bir *sembol* çıkar. Peki bunu semiotiğin genel kriterleri içine atarsak ne olur? Peirce’ün [okunuşu: Pörs] tasavvuru içinde bunu tatbik mümkündür:

- (1) İç gözlem yapmanın imkânı yoktur. Buna muktedir olamayız; bilakis iç dünyamızla ilgili tüm malumatlar, dış gerçeklerle ilgili malumatlardan edindiklerimizin farazi sonuçlarından türer.
- (2) Sezgilere hâkimiyet de (hatta sezgilerin varlığı) mümkün değildir; zira her bir malumat daha evvelkiler ile mantıksal olarak doğrulanır.
- (3) İşaretler olmadan düşünmemiz imkânsızdır.
- (4) *Kesinlikle bilinmez*in anlaşılması imkânsızdır (Peirce, 1967-1970: I, 175; Peirce, 1982: 2, 213).²

Yüksek ökçelerin geçerlilik kazanması bu satırları okuyan kişinin “yüksek ökçe” tasavvuru ile mümkündür. Dolayısı ile “yüksek ökçe”nin ne olduğunu bilmeyen kişinin metindeki “tombul, cıvıl cıvıl ve orta boylu” kadın tasvirini netleştirmesi mümkün olmaz. Daha mühimi, ifadenin “herkesin bir yüksek ökçesi vardır” ya da “çoğu insan yüksek ökçelerinin arkasına

2 Tafsilatlı bilgi için *yakın zamanda yayımlanacak* olan şu makalemize bakılabilir: Charles Sanders Peirce’ün Semiyotik Anlayışı’nın Bühler’in Organon Modeli İlavesi ve Memduh Şevket Esenal’ın “Mendil Altında” Hikâyesinden Misaller ile Tahlili.

sığınır” gibi daha fragmantik cümleler biçiminde kurgulanması ile ortaya çıkan bilişsel kesinlik sadece anlaşılmaya yardımcıdır. Bu aşamada *pragmatik tavr* (ki izah bu minvalde olacaktır; bk. Duman, 2018c ve Duman, 2018d) aşılması zor bir engel olmaktan ziyade ciddi bir genişleme ile dağılma arasında gelip gitme tehlikesine sahiptir.

Sembol ve Simge Kelimeleri Eş Anlamlı Değildir

Pragmatik tavrı *işaret*, *sembol* ve *simge* arasında konuşlandırmak mümkündür:

İşaret,³ *Gramer Terimleri Sözlüğü*'ndeki tanımına göre “insanlar arasında anlaşmayı / görüşmeyi sağlayan bütün semboller”dir. Eğer işaret bütün sembollerden daha geniş kapsamlı olmalıdır. Bu detay bir sorun teşkil etmemektedir. Mesele “sembol” ve “simge” ayrımıdır. Sembol ile simge yanlış olarak eş anlamlı addedilir. Symbol;⁴ eski Yunanca “σύμβολον” (sýmbolon) kelimesinden gelir, “ayırt edici işaret” demektir. Simge ise (muhtemelen) Fransızca “signe” (Lat. *signum*) sözcüğünden geliyor olmalıdır. Zaten “im+ge” ile de ziyadesi ile benzer. Köken olarak “sim”in (el ve yüz ile verilen işaret; mimik) alınması pek de mantıksal görünmemektedir. İşaret “genel” olmak bakımından kenara alınırsa kavramsal kargaşa sadece “simge” ve “sembol” ayrımında özetlenir. *Dilde Belirsizlik ve Eş Anlamlılık* (Duman, 2016) kitabımızda uzun uzun izah ettiğimiz gibi, iki kelimenin tamamen eş kabul edilmesi dilin mantığına ve matematiğine aykırıdır. Şüphesiz *Türkçe Sözlük*'te (Türk Dil Kurumu) “sembol” için “simge” atfının verilip detaya girilmemesi doğaldır fakat Peirce, *gıyaben* bu iki ifade arasındaki ciddi ayrımı yıllar önce işaret etmiştir zaten. Ayrım kabaca şu şekilde işler: Sembol, nesne ve işaret arasındadır (topuklu ayakkabı- aldatılan insan); simge ise (ki aslında signal'den bozma) alıcı ve işaret (okur- aldatılan insan) arasındadır. Simge'nin eldeki bir sürü tanımından⁵

3 İşaret: (İng. Sign) 1. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im: Noktalama işaretleri. 2. Belirti, gösterge, alamet. 3. El, yüz hareketleriyle gösterme: “Artık işaretleri bırakmış, konuşuyor, bir taraftan da saçlarını düzeltiyor.” (R. H. Karay) (*Güncel Türkçe Sözlük*) İnsanlar arasında anlaşmayı görüşmeyi sağlayan bütün semboller (BSTS / *Gramer Terimleri Sözlüğü* 2003).

4 Sembol: (Fr. Symbole) Simge: “Bir amaç uğruna göze alınacak sıkıntı ve zorlukların sabit sembolleri işimize yaramayabilir.” (İ. Özel) (*Güncel Türkçe Sözlük*) bk. Simge (BSTS / *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 1975).

5 Simge: a. Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, *sembol*. (*Güncel Türkçe Sözlük*) İng. symbol: Bir kavramın uzlaşım ya da üzerinde uzlaşma varılmış gösterimi (BSTS/ *Bilişim Terimleri Sözlüğü* 1981). İng. icon (BSTS / *Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu*). 1. Soyut bir kavramı, örneğin bir ülküyü, amacı ya da düşünceyi gösteren ve anlamı herkesçe bilinen biçim, harf, bitki vb. im. 2. Ruh çözümlemesinde bilinçsiz bir düşünceyi, duygu ya da isteği belirten herhangi bir im (BSTS / *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, 1974). İng. symbol: Bir öge, nesne, nitelik vb. gösteren harf, biçim, im (BSTS / *Fiziksel Kimya Terimleri Sözlüğü*, 1978). İng. symbol: 1. Belli bir

en karakteristik olanı (tam bir kavram kargaşası hasil eden kelimeler yığını arasında) daha ilk tanımında kendini gösterir aslında. Simge somuttur.

SEMBOL → SOYUT → OBJE ve İŞARET arasında (topuklu ayakkabı)

SİMGE → SOMUT → ALICI ve İŞARET arasında (Hatice Hanım'ın ayakkabıları)

Peirce'ün kavramlarının bizdeki karşılıklarını belirleyince taşlar yerine oturmaktadır. Bunun idraki kolay biçimde görünür olması için de bir misal üzerinde tatbik gerekir. “Sen benim dipsiz kuyumsun”, teşbih-i belîği müşebbeh (sen) ve müşebbehün bih (kuyu) arasındaki rabitanın muğlak olmaması bakımından gayet uygun bir misaldir.

- (1) *Gönderici* bu cümleyi söyler. Bir kişi muhatabına “Sen benim dipsiz kuyumsun” der.
- (2) Bu cümle bir şeye *delalet* eder yani “signifikasyon” süreci başlar. Eldeki “dip” ve “kuyu” kelimelerinin bize gösterdikleri ile *ne demek istediğini* anlamaya çalışırız. Bunu şüphesiz *idraki sağlayıcı tamamlayıcılar* ile yaparız.

---

insan öbeğinin uzlaşım yoluyla kendisine belli bir anlam verdiği im. 2. Bir şeyi gösteren, bir anlamı, bir düşünceyi görülebilir kılan im. 3. Görülmez bir gerçekliği canlandıran imge ya da özdeksel nesne, örneğin, güvercin barışın simgesidir (BSTS / *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 1975). İng. symbol: 1. Bir öğeyi ya da bir öğeciği gösteren kısaltım; örneğin C = karbon, Fe = demir. 2. Değer, konum, işlem, doğrultu gibi nicelikleri gösteren isteğe bağlı ya da geleneksel im (BSTS / *Fizik Terimleri Sözlüğü*, 1983). Alm. Symbol, Sinnbild: (Resim) (Yun. symbolon = uygun işaret). Soyut bir kavramı somutlaştıran biçim (BSTS / *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü*, 1968). İng. symbol: Bireylerin, düşün, duyu, istek, buyruk ve eylemleriyle, çevrelerini gördüklerini anlatmak için kullandıkları kimi çizgi, biçim, resim, ses, doğal ve yapay nesne, insan, hayvan, bitki ya da bunlara ilişkin ürün ve organlardan oluşan geleneksel düzen (BSTS / *Halkbilim Terimleri Sözlüğü* 1978). İng. symbol: Bir niceliği, matematiksel işlemi veya bir cihazı gösteren harf veya şekil. Sembol (BSTS / *Kimya Terimleri Sözlüğü* II, 2007). İng. symbol: Çoklukları, işlemleri ya da bağıntıları göstermeye yarayan im ya da imce (BSTS / *Matematik Terimleri Sözlüğü*, 1983). İng. abbreviation, sign, symbol: Yazarken zamandan kazanmak amacıyla bir ya da birkaç sözcüğü özümlemek üzere kullanılan kısa işaret (Bunlar çoğunlukla asıl sözcüğün ilk harfleri ile yapılır.) (BSTS / *Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terim* 1972). İng. symbol: 1. Dizimsel değişken. Anl. dizimsel simge, sözeden değişken. Krs. ad simgesi, önerme simgesi, yüklem simgesi, işlev simgesi, eklem simgesi, deyim simgesi. 2. Yer tutucu simge. 3. Dizimsel tür simgesi. 4. İm (BSTS / *Mantık Terimleri Sözlüğü* 1976). İng. symbol: Bir imge ya da düşünüyü olarak dış gerçekleri yansıtan anlaksal bir görüntü (BSTS / *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü* 1974). İng. symbol: Bir ekinsel ortamda belli bir duygu, eylem ya da tutumu gösteren bir birey, deyim, çizge, nesne ya da çalım (BSTS / *Toplumbilim Terimleri* 1975). İng. symbol: genel uygulamam: Bir anlam, kavram, öge, birim vb. kısaltmayla bildiren harf, resim, im (BSTS / *Uygulayım Terimleri Sözlüğü* 1980). İng. symbol: Bir görüşme çizinliğinde yazılı soruları konuşma diline dönüştürmek, soruları anlamına uygun olarak dile getirme konusunda görüşmeciyi kılavuzluk etmek üzere duraklama, vurgulama gibi durumları gösteren belirteç (BSTS / *Yöntembilim Terimleri Sözlüğü* 1981). Osm. remiz: Soyut bir kavramı belirtmek üzere benimsenmiş varlık ya da nesne; bir nesne ya da kavramın imgesi (BSTS / *Yazın Terimleri Sözlüğü* 1974).

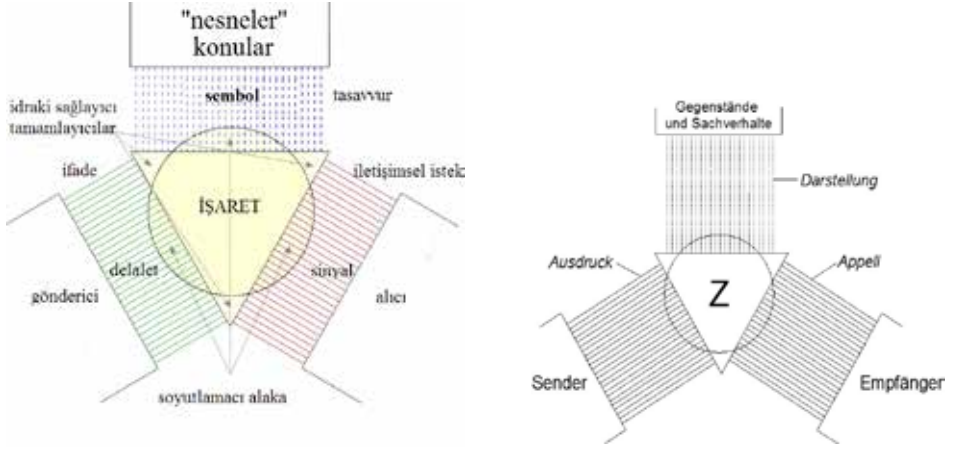
- (3) Cümle “işaret” boyutuna geçer. Zira kasıt ve mana bir şeye “işaret etmekte”dir. Bu aşamada cümle hâlâ soyuttur. Zaten tasavvur, ayırt edici özellikler sayesinde mümkün olur.
- (4) “Dipsiz kuyu”nun sembolik değeri *obje* ile *işaret* arasına konuşlanır. Zira ifade şimdilik sadece tasavvur edilebilmektedir yani ifade hâlâ “tam idrak edilemedi” ise ve “zihinde bir tasavvur olarak idrak edilmeyi bekliyor” ise *semboliktir*.⁶
- (5) İfadenin ne kastettiği (muhtemelen bağlamın katkısı ile) çözüldü ve metaforik süreç işlerlik kazandı ise alıcı’ya geçiş sağlanır. Bu geçişe “appell”⁷ denir ki kavram insanlar arasındaki iletişimde lengüistik ve psikolojik bir fonksiyonu işaret eder. Bu aşamada kişiden eyleme geçmesi yahut eyleme geçmemesi istenir. Analog mesaj, sözlü ya da sözlü olmayan düzeyde kalabilir. Bu tam olarak (bizim reaksiyon gösterebilmemiz için) mesajın somut boyuta çekilmesini gerekli kılar.
- (6) Metin üstünde okunan ve idrak edilemeyen ifade “sembol” düzeyinde kalırken alıcının idraki ile somutlaşırsa yani bunun “umutsuz aşk” olduğu idrak edilirse “signal” (birine sinyal verilmesi, birinin birini bir şekilde harekete geçirmek istemesi gibi) katmanına geçilir. Dolayısı ile nesnellik kazanan sembol, *simge* hâlini alır.
- (7) Simgenin “imge” ile alakası da sağlamayı yapar niteliktedir. TDK *Türkçe Sözlük*’teki 3. ve 4. anlamlar şu şekildedir: 3. Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj. 4. *ruh b.* Duyularla algılanan, bir uyarıcı söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.

Dolayısı ile “simge”de amaç, “bilinçte belirlemek”tir yani zihindeki kısmi bir kesinliktir. Aksi hâlde ifade *sembolik* düzeyde kalır. Hikâyeye geri dönmek iktiza ederse genel anlamda “topuklu ayakkabı” mücerret bir ifade olarak “sembolize ettikleri ile” *semboldür*. Yüksek öççeler kişinin esas

6 Semboliğin bu “imiş gibi” anlamını günlük hayatta çok kullanırız. *Sembolik bir hediye, sembolik bir özür* aslında gerçek bir hediye yahut özür değildir. Bir şarkıcı çıkacağı konserden “sembolik bir ücret” alsın. Bu gerçek bir ücret değildir, bu belirlenen değer çok altındadır.

7 Bu talep yahut iletişimsel istek, davranışla karşılık bulacağı gibi bir davranışın ortaya çıkmasına sebep olmayabilir de. Analog yahut dijital mesajları muhtevi bu talep *verbal* (sözel) de olabilir *nonverbal* (sözel olmayan) de olabilir. Mesela “nonverbal Appell” için boğulmak üzere olan birinin el sallaması veya uzaktan birinin işaret parmağını dudaklarına yaklaştırması misal verilebilir. İlkinde “yardım çağırısı” diğesinde de “sessiz ol” mesajı kolayca idrak edilir.

dünyaya, gerçekliğe, hakikate intibakına engel olan şeyleri temsil edebilir. Buna mukabil iş Hatice Hanım'ın topuklu ayakkabılarına gelince bu çok daha net, mahdut bir alana sahip ve nihayetinde müşahhastır. Dolayısı ile edindikleri, işaret kabiliyeti ve imgeleme gücü ile bu bir *simge*dir. İşleyiş Bühler'in "Organon Modeli"nde daha net müşahhede edilebilir (1934: 31; bk. Duman, 2018c). (Orijinal model sağdaki gibidir, soldaki tarafımızdan yapılan "uyarlama"dır.)

Semiyotik Gösterge Bilimi Değildir

"İnsanlar arasında anlaşmayı / görüşmeyi sağlayan bütün semboller"e "işaret" demek ile "gösterge" demek arasındaki fark daha bariz hataları muhtevirdir. Her şey ama her şey semiyotik'in alanına girer. Semiyotik ucu bucağı olmayan bir deryadır, ki bu sahada çalışmak ciddi emek ve özveri gerektirir (Peirce, 1931-1935: 5, 488; Hardwick, 1977). Bu kadar geniş kapsamlı bir saha için "yeterli" ve "kapsayıcı" bir ifade değildir *gösterge*. Zira "gösterge" daha ziyade "gözle görülebilirliği" (yani nesnelliği) ve süreç sonrası'nı çağırıştırır. Oysa *işaret* hem nötraldir hem de sürecin tamamını kapsar. Model'de daha net takip edileceği üzere gösterge ifadesi, *sinyal* (simge) ve *delalet* ile (bunların arasındaki geçişi temsil adına) uygun düşse de sembolik ve soyutlamacı alakalar ile tam uyuşmaz. İşaret kavramı ise hem temel kullanımlar ile (resim, yazı, şekiller, jest- mimik vb.) hem de kodların çözümü gibi soyut tasavvurlar ile uyuşur. Trafik işareti, noktalama işareti [dt. Satzzeichen] gibi kullanımlarda da öne çıktığı üzere "işaret", sürecin tamamını kavrayacak güçlü bir kelime iken "gösterge", daha ziyade bunların *nesnel* hâlini yakalar.

Gösterge ifadesi daha yüksüzdür yani "bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirtir" (1. anlam) der isek yeter. Hâlbuki işarete *biz* bir anlam yükleriz (1. an-

yutların kısa izahı *gösterge* ifadesinin ne kadar yetersiz olduğunu gösterecektir.

(a) Sentaktik boyut, işaretlerin formel oluşumu ve birbirleri ile ilişkilerini düzenler. Eğer bir trafik işareti diğer grafik türlerinden yeterince ayrılabilir ve gerçekten tanınır ve anlaşılır ise o trafik işareti sentaktik bakımdan mükemmeldir. Bu aşamada yüksek ökçe'nin metin dışındaki sembolik değeri (simgesel değil) ve metin içinde mesela terlik ile mukayesesi sentaktik alana karşılık gelebilir.

(b) Semantik boyut ise işaretlerin nesnelere ile olan ilişkisi ile ilgilidir. İfadelerin işaret düzeyindeki anlamında önemli olan alıcıya ulaşan mesajın bilgi kaynağından edinilen ile mümkün merteye aynı olması gerekir. Trafik işaretine uyarlayacak olursak semantik açıdan mükemmel bir işaret ona bakını yanlış yola sokmaz, durması gereken yeri gösterir; hülasa sürücü tarafından sorunsuz idrak edilir. Yüksek ökçenin sembolik tavrından simgesele geçişi anlamalıyız buradan yani "hakikate vasıl olmayı engelleyen" şey, Hatice Hanım için yüksek ökçeli ayakkabılardır ve simgesel tetkikin bu aşamada sembolik ile uyumlu olması gerekir.

(c) Pragmatik boyut, algılanan özne ve onun davranışları arasındaki ilişkiyi düzenler. Sentaktik olarak sorunsuz ve semantik olarak doğru anlaşılan trafik işareti, trafik kuralları adına doğru olanın ifası olacaktır. Bu sembolik kullanımın da ötesinde hikâyenin üslup özellikleri ile alakalı olarak sembol-simge geçişini ciddi anlamda etkiler.

Bilhassa “pragmatik” kavramı mühimdir ve tartışmalıdır. Aşağıda hikâyeden bir misal verilip akabinde “pragmatik” olarak değiştirilmeye çalışılmıştır. Orijinal misal:

“Ertesi gün biraz geç kalktı. Aşağıya indi. Gülter’le Eleni meydanda yoktu. Yürüdü, mutfağa doğru gitti. Gözleri aralık kapıya ilişince, az daha nefesi duracaktı. Mehmet, ocağın başındaki kısa iskemleye çökmüş, bir dizine Eleni’yi, bir dizine Gülter’i oturmuş, kalın kollarını ikisinin bellerine halattan bir kemer gibi sarmıştı. Hatice Hanım, bu levhanın rezaletini görmemek için hemen gözlerini kapadı.”

Paragrafta özne ve davranışları hakkında fazla malumatımız yoktur. Daha ziyade “yalan, aldatmaca ve teslimiyet” gibi kavramlara odaklanılmasına rağmen pragmatik yönün kuvvetli olması, yaratıcılık yoksunu okur için ziyadesi ile kıymetlidir. Pragmatik olarak değiştirilmiş misal:

“Ertesi gün biraz geç kalktı Hatice Hanım. Perdenin dar aralığından içeri vuran güneş ışığının havadaki zerreler üstünde dolaşmasını izledi bir süre. Garip bir tebessümle doğrulup sabahlığını kavradı. Aşağı indi topuklarını ve parmaklarını hissederek. Alışkanlık olduğu üzere evvela mutfağa gidecekti. Yukarı aşağı çizgilerin desen desen üstüne yayıldığı ahşap kapıya yaklaşınca yumuşacık elleri kasıldı bir anda. Göğsü sıkıştı. Kafasından gözlerine inen ve süratle dizlerindeki fer kesen ateş parçası bir iki nefes daha dolaştı ciğerlerinde. Geri çekildi yavaşça. Mehmet, ocağın başındaki kısa iskemleye çökmüş, bir dizinde Eleni, bir dizinde Gülter... Kalın kollarını ikisinin de bellerine halattan bir kement gibi dolamış. Eleni hafifçe sıyrılan eteği ve ince uzun çenesi ile sivri burnunu tel tel kaplayan saçlarını düzeltme lüzumu dahi görmeden gevşek gevşek sırtıyor; Gülter ise daha da kızarmış şişman yanaklarına oturan kan ve geriye attığı kafasının biçimsizce tamamladığı semiz vücudu ile bu vahşet tablosunu tamamliyordu. Hatice Hanım, bu levhanın rezaletini görmemek için hemen gözlerini kapadı.”

Bu tarz bir tamamlamanın (yahut metne zarar vermenin) nitelikleri çalışmamızın amacı olmamakla birlikte, dikkat edilmesi gereken iki parça arasındaki “öznelere tahayyülüne yardımcı ifadelerin farkı” olmalıdır yani ikinci kullanımda Hatice Hanım okura daha tanıdık gelir; buna mukabil Mehmet, Eleni ve Gülter daha nefret uyandırıcıdır.